

Jerzy Jacyszyn¹

Uniwersytet Wrocławski

ORCID ID: 0000-0003-1732-7678

RADCA PRAWNY ZAWODEM PRZYSZŁOŚCI?

ABSTRACT

Attorney-at-law – a profession of the future?

Attorney-at-law plays an essential role in legal professions. Who is it and who can become one? These questions must be answered in light of the challenges of today and the shaping of the professions of tomorrow. These professions will define the boundaries between each of the legal services in the 21st century.

Keywords: attorney-at-law, profession of the future, partnership

Słowa kluczowe: radca prawny, zawód przyszłości, spółka partnerska

1. Wprowadzenie

Zawód radcy prawnego wymaga nowych impulsów spowodowanych coraz powszechniejszym stosowaniem nowych technologii i komunikacji elektronicznej. Czy jest on

---

¹ Autor jest emerytowanym profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego, byłym pracownikiem Zakładu Prawa Gospodarczego i Handlowego Instytutu Prawa Cywilnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii. Autor ponad 200 publikacji: monografii, artykułów naukowych i edukacyjnych. Członek rady programowej „Rejenta”, a także były jej redaktor naczelny. Promotor wielu prac dyplomowych i doktorskich. Wykładowca na aplikacjach radcowskich, notarialnych i kursach specjalistycznych. Były kierownik poddyplomowych studiów prawa gospodarczego i handlowego.

do tego przygotowany zawodowo i organizacyjnie – to pytania, które rodzą się na tle świadczonych usług prawnych.

Czy wykonywanie zawodu radcy prawnego w ramach dotychczasowych form świadczenia pomocy prawnej nie wymaga modyfikacji? Czy dotychczasowe, które wyłączają możliwość świadczenia pomocy prawnej w postaci spółki kapitałowej, nie są swoistą blokadą prawną, która powinna być zmieniona na rzecz otwarcia się na wykonywanie pomocy prawnej w ramach spółek kapitałowych²? Czy status radcy prawnego nadaje się do pewnej renowacji prawnej, w której ramach zostaną poszerzone zakresy kompetencji zawodowych, a w rezultacie nastąpi bardziej otwarte świadczenie usług prawnych³? To pytania, na które trudno już teraz znaleźć odpowiedzi. Niemniej jednak wypada je zadać, by być przygotowanym na nowe wyzwania, jakie stawiają współczesny obrót prawny⁴ i gospodarczy. Te pytania stawiałem pod koniec opracowania „Wokół statusu prawnego radcy prawnego”, jakie zostało opublikowane na łamach „Radcy Prawnego. Zeszytów Naukowych” 2015, nr 1 (s. 9–23)⁵. Do opracowania tego odniosły się Krystyna Stoga i Dorota Szubielska⁶. W swoich wypowiedziach na ten temat zawarły niezwykle ciekawe i trafne uwagi oraz argumenty, z którymi warto było się zapoznać.

2. Tendencje zmian

Czy pytania te straciły na aktualności, czy zaszły już jakieś zmiany, które pozwalają odpowiedzieć na te i nowe pytania, jakie nasuwają się w związku z wizją kształtowania się zawodów przyszłości, aby wśród nich znalazł swoje miejsce radca prawny? Wyczuwając tendencję nadchodzących zmian w obrębie zawodów prawniczych, Krajowa Rada Radców Prawnych 15 września 2009 r. zorganizowała konferencję „Koniec świata prawników? Przyszłość rynku usług prawniczych”. Punktem wyjścia było to, na ile nadchodzący kryzys, nowe potrzeby i wymagania klientów oraz coraz ostrzejsza konkurencja wpływają na przyszłość zawodu prawników. Zadano pytania: jaką rolę będzie odgrywał prawnik w przyszłości; jak osiągnięcia sztucznej inteligencji, komunikacji elektronicznej

2 M. Skory, *Wpływ specjalizacji w zawodach prawniczych na kształt spółki partnerskiej jako szczególnej formy wykonywania zawodu*, „Rejent” 2014, numer specjalny, s. 226 i nast.; M. Podleś, *Spółka partnerska z ograniczoną odpowiedzialnością zawodową w Niemczech*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny, s. 207 i nast.; P.M. Wiórek, *Spółka kapitałowa jako forma wykonywania zawodu adwokata w Niemczech i Austrii*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny, s. 279; K. Szczepańska, *Wykonywanie wolnego zawodu adwokata w ramach adwokackiej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjnej, spółki komandytowo-akcyjnej (spółek kapitałowych) oraz spółki z o.o., spółki komandytowej w prawie niemieckim*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny, s. 336 i nast.

3 B. Soltys, *Charakterystyka i sens normatywnego wyróżniania grupy umów o świadczenie usług prawnych*, „Przegląd Prawa i Administracji”, t. CXII, red. J. Frąckowiak, Wrocław 2018, s. 181 i nast.

4 R. Wrzecieć, *Pojęcie obrotu prawnego – próba systematyki*, „Dyskurs Prawnicy i Administracyjny” 2021, nr 1, s. 188 i nast. wraz z załączoną literaturą i orzecznictwem.

5 Była to polemika z artykułem A. Kidyby, *Radca prawny: zawód wolny, regulowany czy przedsiębiorca*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2014, nr 1, s. 11 i nast.

6 K. Stoga, D. Szubielska, *Dwugłos radców prawnych dotyczący statusu radców prawnych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2015, nr 4, s. 9 i nast.

i nowych technologii będą zmieniały kształt rynku usług prawnych; w jaki sposób outsourcing⁷, offshoring⁸, multisourcing⁹ zmieniają rynek usług prawnych; czy ujednoczenie i standaryzacja pracy prawników jest wymogiem czasu. Głównym referentem był prawnik i filozof Richard Susskind, który przedstawił swoją autorską wizję przyszłości zawodu prawnika oraz całego rynku usług prawnych¹⁰. Szkoda tylko, że efekty tej konferencji były i są słabo znane w środowisku radców prawnych, gdyż – jak powszechnie już wiadomo – prawnicy, w szczególności osoby związane z obsługą prawną, a więc adwokaci i radcowie prawni, będą mieli sporo zadań w związku z rozwojem Internetu, a zwłaszcza przeniesieniem do sieci wielu usług typu porady prawne, konsultacje, doradztwo prawne, pomoc przy sporządzaniu umów¹¹. Następuje wyraźna specjalizacja usług prawniczych wraz z rozwojem technologicznym, rosną też oczekiwania klientów. Proponowane są nowe sposoby oznaczania prawników, które odnosić się będą do ich specjalności w danej dziedzinie. Taka konieczność wynika z potrzeby dostosowania swojej działalności do potrzeb rynku (klienta), a także rosnącej konkurencji. Ma to na celu wypracowywanie sposobów na pozyskanie klientów¹². Eksperci potwierdzają, że obecnie najbardziej pożądanymi prawnikami są ci, którzy specjalizują się w sprawach, których przedmiotem są kwestie cyberprzestrzeni. Coraz częściej zgłaszają się do adwokatów i radców prawnych poszkodowani, którzy zostali oszukani przez sklepy online.

Prawników czekają zatem olbrzymie zmiany spowodowane rozwojem nowych technologii, które tworząc nowe usługi, gruntownie zmienią rynek i odsuną dotychczasowe metody pracy do lamusa¹³. Przekonującą ilustracją nowego spojrzenia na

7 Wydzielenie ze struktury organizacyjnej przedsiębiorstwa niektórych realizowanych przez nie samodzielnych funkcji i przekazanie ich do wykonania innym podmiotom.

8 Jest to przenoszenie niektórych procesów biznesowych poza granice kraju w celu zmniejszenia kosztów, np. produkcji. Jest to świadczenie usług na terenie innego kraju. Powodem mogą być nie tylko kwestie finansowe, lecz także niemożność wykonania pewnych czynności samodzielnie. Celem offshoringu jest uzyskanie znacznych oszczędności i korzystne finansowanie.

9 To rodzaj strategii zakupowej polegającej na utrzymywaniu stałej relacji biznesowej i zaopatrywaniu się u więcej niż jednego dostawcy dóbr lub usług. Jest on doskonałym instrumentem wymuszającym konkurencję. Zob. *Multisourcing*, <https://www.infor.pl/wyniki/?frazo=multisourcing&shost=mojafirma.infor.pl&from=01.01.2000&to=08.12.2022> [dostęp: 8 grudnia 2022 r.].

10 R. Susskind wspominał (R. Susskind, *Koniec świata prawników? Współczesny charakter usług prawniczych*, Warszawa 2010, s. 7) o zaproszeniu przez Krajową Radę Radców Prawnych do Polski. Podkreślił przy tej okazji, że z radością przyjął tę propozycję – częściowo dlatego, że nie miał wcześniej do czynienia z polskimi odbiorcami, a częściowo z powodów osobistych, gdyż babcia ze strony matki była Polką, a on był ciekaw swoich korzeni.

11 Zob. szerzej R. Susskind, D. Susskind, *Przyszłość zawodów. Jak technologia zmieni prace ekspertów*, Warszawa 2019. Podstawowa teza autorów (pisząc w pewnym uproszczeniu) zakłada, że wraz z rozwojem technologii coraz zdolniejsze maszyny przejmą wiele zadań, które w przeszłości były wyłącznie domeną profesjonalistów, takich jak: prawnicy, lekarze, nauczyciele, dziennikarze. Zmianom ulegać będzie przy tym nie tylko zakres pracy tych specjalistów, lecz także sposoby, w jakich wiedza będzie przechowywana i udostępniana społeczeństwu.

12 P. Rojek-Socha, *Specjalizacja sposobem na konkurencję – prawnicy widzą konieczność zmian*, 30 stycznia 2020 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/czy-prawnik-moze-tytulowac-sie-jako-specjalista-w-danej,497553.html> [dostęp: 9 grudnia 2022 r.].

13 J. Kasperkiewicz, *Przyszłość zawodu adwokata: Legal Tech, sztuczna inteligencja i nowe technologie*, <https://ekronika.pl/2955/> [dostęp: 8 grudnia 2022 r.].

rynek usług prawniczych jest brytyjska ustawa o usługach prawniczych z 2007 r., która umożliwia świadczenie usług prawniczych w połączeniu z innymi usługami oraz prowadzenie kancelarii przez nieprawników¹⁴. Wydaje się, że tendencja do odchodzenia od tradycyjnych form organizacyjnych świadczenia pomocy prawnej wynika nie tylko z rzekomo prokonsumenckich działań ustawodawców (w tym Unii Europejskiej) zmierzających do zmiany statusu zawodowego prawników w kierunku zwykłego zawodu usługowego poprzez dopuszczenie „nietradycyjnych” podmiotów na rynek usług prawniczych (tzw. alternatywnych podmiotów biznesowych)¹⁵, lecz także, a może nawet właśnie przede wszystkim z przemiany technologicznej w sferze świadczenia tych usług, które tracą na hermetyczności (tajemniczości)¹⁶. Widoczną rozwijającą się gałęzią branży prawniczej jest przecież sieć prawników „wolnych strzelców”, czyli osób niebędących w żadnych stowarzyszeniach czy korporacjach, działających na rynku usług prawnych niemalże 24 godziny na dobę dzięki wykorzystaniu najnowszych technologii informatycznych. Warto zauważyć, że już teraz nie ma problemu, by skorzystać z gotowych wzorów umów, pism procesowych czy też odpowiednich dokumentów wymaganych przez wymiar sprawiedliwości i instytucje czy urzędy państwowe i samorządowe. Maleje asymetria w dostępie do informacji prawniczej, gdyż w czasach Internetu klienci mają łatwy dostęp do wzorów dokumentów, aktów prawnych czy komentarzy prawniczych, a nowe technologie nie wymuszają osobistego udziału prawnika w wielu kwestiach; sporządzanie dokumentu może nastąpić online¹⁷.

Warta zauważenia jest tu również zmiana metody pracy współczesnego prawnika, który dzieląc swoją pracę na bardzo podstawowe elementy i szukając alternatywnych sposobów na wypełnienie powtarzalnych oraz standardowych zadań, takich jak wstępna analiza dokumentów sądowych, opracowanie rutynowe umów czy elementarne opinie prawne, stara się je powierzyć osobom o niższych wymaganiach płacowych. Tego typu zadania są dla przykładu w Wielkiej Brytanii czy w Australii zlecane standardowo osobom trzecim na zasadzie outsourcingu, przenoszone za granicę na zasadzie offshoringu lub też przekazywane asystentom prawnym i zlecane podwykonawcom. Scedowanie zadań prawnych stało się skutecznym instrumentem wykonywania usług prawnych.

Godzi się też wreszcie wspomnieć tu o pojawieniu się w branży prawniczej nowego zawodu – inżyniera wiedzy prawniczej, który połączy ją ze znajomością technologii,

¹⁴ D. i R. Susskind zwracają uwagę na to, że współczesne anglosaskie kancelarie prawnicze mogą być notowane na giełdach publicznych oraz otrzymywać finansowanie zewnętrzne na przykład w postaci funduszy prywatnych, R. Susskind, D. Susskind, *Przyszłość zawodów...*, s. 94. Przypomnę w tym kontekście, że w naszym systemie prawnym nie tylko prowadzenie kancelarii przez nieprawnika jest wykluczone, lecz także nie została dopuszczona możliwość zajmowania się przez kancelarię prawną czymś innym niż poradami prawnymi i świadczeniem pomocy prawnej.

¹⁵ I tak np. angielski The Co-operative Bank ogłosił, że będzie świadczył usługi prawne w około 350 oddziałach, a inne firmy nieprawnicze, takie jak spółka telekomunikacyjna BT czy związek motoryzacyjny AA, także zadeklarowały, że będą oferować wachlarz powszechnych usług prawnych. Oznacza to, że pozycja zwykłych prawników może być zagrożona. W sprawie firm, które alternatywnie świadczą usługi prawne, zob. <http://www.legalfutures.co.uk>.

¹⁶ A. Bierć, *Zarys prawa prywatnego. Część ogólna*, Warszawa 2018, s. 465.

¹⁷ *Ibidem*.

analizy biznesowej i zarządzania projektami. Jego celem będzie znajdowanie problemów natury prawnej za pomocą odpowiednich narzędzi informatycznych, a w przypadku braku takich narzędzi ich projektowanie¹⁸.

3. Wirtualne kancelarie i e-prawnicy

Większość z nas zetknęła się już zapewne z wirtualnymi kancelariami prawnymi, jak też korzystała z kontaktów online. Zjawisko to nie jest oczywiście ograniczone wyłącznie do rynku usług prawniczych, lecz odnosi się do całego spektrum usług. Wirtualne biura jako siedziba firmy są zakładane w tych sferach, w których dominuje praca zdalna oraz w których nie ma potrzeby istnienia rozbudowanego zaplecza technicznego. Potencjalnie może to tworzyć dla osób prowadzących taką działalność problem, gdyż w myśl obowiązujących przepisów¹⁹ osoby prowadzące działalność gospodarczą muszą wskazać adres i tytuł prawny do lokalu. Celem takiego oznaczenia miejsca prowadzonej działalności jest dokonywanie czynności organizacyjnych, zamawianie określonych usług, obliczanie podatków, przechowywanie firmowych dokumentów takich jak umowy, faktury. Jest jednak możliwe, by ten obowiązek ominąć, cedując na księgowego te czynności, a dokumenty trzymać w wersji elektronicznej na dysku twardym laptopa biurowego. Czym jest zatem wirtualne biuro (e-biuro)? To usługa wynajęcia miejsca prowadzenia działalności (adresu, skrytki pocztowej) świadczona przez firmy posiadające przestrzeń biurową oraz kadrę pracowników biurowych. Pracownicy ci odbierają i skanują pocztę oraz przyjmują interesantów. Mogą też udostępniać określony numer telefoniczny, a także pełnić funkcję sekretariatu, zapewniając kontakt ze zleceniodawcą. Rodzi się pytanie, czy wirtualne biuro jest legalne? Wydaje się, że tak, skoro wirtualne biuro świadczone jest przez oficjalną firmę, która tego typu działalnością się zajmuje²⁰. W wyroku NSA z 5 sierpnia 2014 r., II FSK 3549/13, sąd wypowiedział pogląd, że w obecnych realiach obrotu gospodarczego, przy uwzględnieniu współczesnych technologii, czynności zarządcze i działalność gospodarcza są i mogą być prowadzone w dowolnym miejscu, także przy wykorzystaniu tzw. biur wirtualnych czy biur dzielonych.

Klientami wirtualnych biur są m.in. kancelarie podatkowe i prawne²¹. Istniały wcześniej wątpliwości, czy jest to forma dopuszczalna dla świadczenia usług prawnych przez radców prawnych (przechowywanie akt, tajemnica zawodowa), niemniej jednak wydaje się, że rozwiązanie takie jest niezwykle „kuszące”, zwłaszcza gdy chce

18 A. Besiekierska, N. Kurek, *Branżę prawniczą czekają ogromne zmiany spowodowane rozwojem nowych technologii*, <http://www.rp.pl/Rzecz-o-prawie/301209994-Branze-prawnicza-czekaja-ogromne-zmiany-spowodowane-rozwojem-nowych-technologii.html> [dostęp: 9 grudnia 2022 r.].

19 Ustawa z 25 września 2015 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2015 r. poz. 1893, z późn. zm.).

20 Opinia adw. Łukasza Cymermana na temat legalności wirtualnego biura, <https://www.biurwirtualne-warszawa.pl/czy-wirtualne-biuro-jest-legalne.html> [dostęp: 9 grudnia 2022 r.].

21 Ł. „Luk” Chrzęszcz, *Wirtualne biuro jako siedziba firmy – wady i zalety*, <https://www.niepoddawajsie.pl/wirtualne-biuro-wady-i-zalety/> [dostęp: 9 grudnia 2022 r.].

się obniżyć koszty prowadzenia kancelarii. W praktyce biura wirtualne cieszą się popularnością wśród osób, które nie potrzebują stacjonarnego miejsca pracy, a jedynie adresu do rejestracji firmy. Choć budzą one wątpliwości natury prawnej, organizacyjnej, podatkowej, to jednak już trwale wpisały się w naszą praktykę świadczenia usług w obrocie gospodarczym.

Oferowane są nowe systemy wspierania kancelarii prawniczych usprawniających ich pracę poprzez ułatwianie wykonywania powtarzalnych czynności czy utrzymywanie kontaktów z klientami. Jest to możliwe dzięki systemom elektronicznym, które umożliwiają szybsze tworzenie dokumentacji, zapewniają stały wgląd we wszystkie sprawy i zobowiązania, zapewniają terminowość oraz wysoki standard obsługi klienta. Nasuwa się pytanie, czy celowe byłoby utworzenie pilotażowych kancelarii prawnych wyposażonych w innowacyjne urządzenia komunikacji elektronicznej, posługujące się nowoczesnymi technologiami prawniczymi, takimi jak: zautomatyzowane generowanie dokumentów, e-learning, internetowe doradztwo prawne, a także prawniczym opensourcingiem, który jest rodzajem oprogramowania? Taka innowacyjna kancelaria prawna byłaby swoistego rodzaju eksperymentem organizacyjno-prawnym, który postawiłby na przyszłość usług prawnych, wprowadzając przełomowe rozwiązania. Możliwe, że takie podmioty już istnieją, nie są one jednak znane autorowi w chwili pisania tego tekstu.

W miarę upływu czasu upowszechnią się e-prawnicy (a może nawet cyberprawnicy czy cybernotariusze)²², a także prawnicy mediatorzy czy negocjatorzy, stali partnerzy przy zawieraniu kontraktów gospodarczych. Pojawiają się już też oparte na prostych schematach zachowań ludzkich inteligentne kontrakty, których cechą podstawową jest to, że uzgodnione wzajemne zobowiązania stron zapisane są w postaci kodu komputerowego²³. Typowym przykładem takich kontraktów są umowy leasingowe. Powszechne stają się wreszcie umowy zawierane za pośrednictwem środka elektronicznego porozumiewania się na odległość²⁴. Ich przydatność potwierdziła praktyka gospodarcza.

4. Nowa wersja spółki partnerskiej i kompromisy

Jedną z form wykonywania zawodu radcy prawnego są spółki partnerskie²⁵, które cieszą się zasłużoną popularnością wśród radców prawnych. Zostały one już szeroko opisane

²² W. Boć, *Status prawny notariusza*, Wrocław 2010, s. 218.

²³ Autorem inteligentnych kontraktów jest N. Szabo, amerykański prawnik i informatyk, który wymyślił takie połączenie kontraktu z modelem informatycznym. Tego typu kontrakty budzą żywe zainteresowanie w świecie biznesu. Warto zauważyć, że N. Szabo to tajemnicza postać, o której krążą rozmaite legendy i mity. Jest to jednak znany informatyk i specjalista od kryptografii. Jest też twórcą bitgolda, uważany za prekursora kryptowalut i bitcoina.

²⁴ *Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2005.

²⁵ Zob. m.in. M. Aslanowicz, *Spółka partnerska*, Warszawa 2004; B. Górską, *Spółka partnerska w prawie niemieckim i polskim kodeksie spółek*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 3, s. 29; J. Jacyszyn, *Spół-*

w literaturze prawniczej²⁶. Podstawą wykonywania zawodu radcy prawnego w spółce partnerskiej jest art. 8 ustawy o radcach prawnych²⁷. Zgodnie z tym przepisem radca prawny wykonuje zawód w ramach stosunku pracy, na podstawie umowy cywilnoprawnej, w kancelarii radcy prawnego, oraz w spółce cywilnej, jawnej i partnerskiej lub komandytowej, przy czym współnikami w spółkach cywilnej, jawnej i partnerskiej oraz komplementariuszami w spółce komandytowej mogą być wyłącznie radcowie prawni lub radcowie prawni i adwokaci, a także prawnicy wykonujący stałą praktykę na podstawie ustawy z 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 126, poz. 1069), a wyłącznym przedmiotem działalności takich spółek jest świadczenie pomocy prawnej. Pomoc prawna oznacza działalność w zakresie odpowiadającym uprawnieniom adwokata lub radcy prawnego²⁸.

Świadczenie pomocy prawnej przez radcę prawnego polega w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy, włączając w to występowanie przed Sądem Najwyższym²⁹. Wymóg ten nie jest jednak skrupulatnie przestrzegany, zdarzają się bowiem w praktyce przypadki świadczenia pomocy prawnej przez podmioty spoza grona adwokatów i radców prawnych. Chodzi tu o tzw. kancelarie odszkodowawcze, które zajmują się dochodzeniem roszczeń w imieniu osób poszkodowanych w wyniku wypadków. Kancelarie odszkodowawcze dochodzą także – jak się wydaje z obejściem

---

ka partnerska według przepisów ustawy Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Bielsko-Biała 2000; J. Jacyszyn, *Wykonywanie wolnych zawodów w Polsce*, Wrocław 2004; I. Januś, *Spółka partnerska*, Kraków 2000; A. Kidyba, *Spółka partnerska w prawie niemieckim i projekcie prawa spółek handlowych*, „Prawo Spółek” 1999, nr 9, s. 7 i nast.; A. Kidyba, *Handlowe spółki osobowe*, Warszawa 2010; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, Warszawa 2011; A. Klank, *Spółka partnerska w polskim kodeksie spółek handlowych i prawie amerykańskim*, „Prawo Spółek” 2001, nr 1, s. 24 i nast.; E.J. Krześniak, *Spółka partnerska w systemie prawa niemieckiego i prawa amerykańskiego*, Zakamycze 2003; E.J. Krześniak, *Spółka partnerska ze szczególnym uwzględnieniem spółek adwokatów i radców prawnych*, Zakamycze 2002; E.J. Krześniak, J. Jacyszyn, *Spółka partnerska [w:] Meritum. Prawo Spółek, Tom I*, Warszawa 2020; S. Sołtysiński, *Kodeks spółek handlowych (Podstawowe założenia)*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 11; S. Sołtysiński i in., *Kodeks spółek handlowych*, t. I, komentarz do art. 1–150, Warszawa 2012; *System prawa prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008; U. Promińska, *Spółka partnerska*, Warszawa 2013; M. Załucki, *Spółka partnerska*, Lublin 2002; W.P. Matysiak, *Odpowiedzialność za zobowiązania spółki partnerskiej*, Warszawa 2014.

²⁶ Tak np. E.J. Krześniak, *Spółka partnerska ze szczególnym uwzględnieniem spółek adwokatów i radców prawnych*, Zakamycze 2002, wraz z przytoczoną tam literaturą oraz B. Sołtys, *Spółka partnerska dla wszystkich. Kodeks spółek handlowych po 15 latach obowiązywania*, red. J. Frąckowiak, Warszawa 2018, s. 458 i nast.

²⁷ Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166).

²⁸ Nasuwa się w związku z prawnikami zagranicznymi pytanie, czy prawnicy z Ukrainy wchodzą tu też w rachubę? Zdają sobie sprawę z kontrowersyjności tego stanowiska, ale wydaje się, że na mocy tych przepisów mają odpowiednie kwalifikacje do uczestnictwa w świadczeniu pomocy prawnej w naszym kraju, także jako partnerzy w spółce partnerskiej. Tezy tej nie udowadniam jednak w tym miejscu, aby nie rozbić toku wywodu.

²⁹ Przedmiotem działalności spółek partnerskich z udziałem radców prawnych nie może być np. badanie ksiąg handlowych w ramach prowadzonego audytu, który należy do kompetencji biegłych rewidentów czy aktuariusz.

unormowań dotyczących zawodów regulowanych – praw poszkodowanego na drodze sądowej³⁰. Miał temu zapobiec odpowiedni projekt ustawy o zasadach świadczenia pomocy prawnej³¹, który jednak nie został uchwalony. Problem ten jest obecnie trudny do rozwiązania, gdyż po pierwsze kancelarie odszkodowawcze ugruntowały już swoją pozycję w praktyce gospodarczej, zbudowały odpowiednie struktury organizacyjne i dość dobrze sobie radzą w swojej działalności zawodowej, a po drugie wyraźniej brak jest woli politycznej do zajęcia się tą kwestią przez parlament. Wydaje się, osobiście w tym ostatnim przypadku, że za ich istnieniem przemawiałyby jakoby zasady swobody działalności gospodarczej, a także ich konkurencyjna rola wobec kancelarii radcowskich i adwokackich w pozasądowym dochodzeniu roszczeń. W moim przeświadczeniu znalezienie pewnego kompromisu kompetencyjnego jest możliwe, zależne jednak będzie od wypracowania określonych zasad i reguł współpracy obu samorządów zawodowych w dążeniu do ustawowego uregulowania tego zagadnienia. Na marginesie przypomnę, że od wielu lat z różną intensywnością toczy się dyskusja o korzyściach i stratach wynikających z potencjalnego połączenia samorządu adwokatów i radców prawnych³². Taki stan nie sprzyja wypracowaniu wspólnej, jednolitej strategii wykonywania zawodu radcy prawnego i adwokata w niedalekiej przyszłości, co per saldo szkodzi obu podmiotom.

Pomijając już kwestię kancelarii odszkodowawczych, pozwolę sobie w tym miejscu wyrazić jeszcze przekonanie, że w samym środowisku radcowskim nie ma jednolitego podejścia do zmian, jakie dla wykonywania zawodu przyniosą nam nowe rozwiązania technologiczne. Radcowie prawni zorganizowani w dużych kancelariach radcowskich nie doceniają zagrożenia ze strony alternatywnych dostawców usług prawniczych, innowacyjnych firm oraz prawników, którzy nie są wpisani na odpowiednie listy prowadzone przez samorzady zawodowe. Inaczej sprawa się przedstawia w przypadku radców prawnych prowadzących małe, indywidualne kancelarie, dla których takie działania stanowią bezpośrednie zagrożenie dla prowadzonej działalności³³. Jest to tym bardziej niepokojące, że Polacy ciągle niezbyt chętnie korzystają z pomocy profesjonalnych prawników i starają się rozwiązywać sami swoje problemy, korzystając ze specjalistycznych serwisów i portali, a także forów internetowych, a wreszcie porad rodziny i znajomych³⁴.

30 O tym, jak swoją rolę postrzegają kancelarie odszkodowawcze, można przeczytać przykładowo: <https://votum-sa.pl/wiedza/co-to-jest-kancelaria-odszkodowawcza/> [dostęp: 10 grudnia 2022 r.].

31 W sprawie tej zob. szerzej: P. Rojek-Socha, *Rosati: Świadczenie pomocy prawnej to nie gra rynkowa*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kto-moze-swiadczyć-pomoc-prawna-prawnicy-chca-zmian,440596.html> [dostęp: 10 grudnia 2022 r.].

32 A. Łukaszewicz, *Czy korporacje prawnicze powinny się połączyć*, <https://legalis.pl/czy-korporacje-prawnicze-powinny-sie-polaczyc/> [dostęp: 4 listopada 2022 r.].

33 Zob. szerzej P. Rojek-Socha, *Radcowie widzą konkurencję, ale źle ją rozpoznają*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/radcy-prawni-o-konkurencji-na-ryнку-prawniczym,489770.html> [dostęp: 10 grudnia 2022 r.].

34 P. Rojek-Socha, *Radcowie widzą...* Warto zauważyć, że nie dotyczy to zjawisko tylko Polski. W sieci pojawiają się systemy adresowane nie tylko do laików, lecz także do prawników profesjonalistów. Jednym z bardziej znanych produktów z tego zakresu jest Contract Express, <https://www.thomsonreuters.in/en/products-services/legal/contract-express.html> [dostęp: 10 grudnia 2022 r.].

5. Inne obszary aktywności prawniczej

W tej części artykułu chciałbym wspomnieć jeszcze o kilku innych obszarach aktywności prawniczej, które mogą stać się wyzwaniem, ale również i szansą dla naszego środowiska. Warto przede wszystkim zwrócić uwagę na wzrost zainteresowania nowym obszarem świadczenia usług, a mianowicie zarządzaniem ryzykiem prawnym. Działanie to nastawione jest nie na rozwiązywanie sporów, lecz na ich unikanie. Innymi słowy szukanie kompromisu prawnego to główny cel tego obszaru działania prawnego. W tej sytuacji olbrzymie szanse rozwojowe stoją przed sądownictwem polubownym czy arbitrażem gospodarczym, tak wciąż jeszcze niedocenianym. Unikanie sporów sądowych to duża sztuka, której trzeba się stale uczyć. Wymaga to jednak nie tylko zmiany podejścia pełnomocników, lecz także, a może przede wszystkim klientów, którzy musieliby się pogodzić z odejściem od maksymalizacji roszczeń.

Coraz częstsze stają się też praktyki multidyscyplinarne, w których ramach prawnicy współpracują z księgowymi, konsultantami i specjalistami ds. podatków, świadcząc zintegrowane usługi. Pójście tą drogą oznacza, że niezbędna staje się integracja wysokiej klasy fachowców od różnych spraw, tak aby klient otrzymywał diagnozę komplementarną i przeanalizowaną pod każdym kątem.

W znacznie większym stopniu powinny wykształcić się tzw. kolegia prawnicze świadczące usługi non profit w sferze edukacji i pomocy prawnej. Znajomość podstawowych praw obywatelskich i konstytucyjnych okazała się współcześnie niezwykle potrzebna. Stąd zawód prawnika jako edukatora to wyzwanie niezwykle aktualne. Takich zadań może się podejmować radca prawny, wysokiej klasy specjalista w danej dziedzinie prawa, który jest w stanie dzielić się wiedzą prawniczą w różnych kręgach społecznych. Zapotrzebowanie na taką edukację będzie wzrastać zarówno w młodym pokoleniu, jak i wśród ludzi starszych, którzy będą potrzebowali pomocy przy porządkowaniu sfery materialnej, chociażby w postaci sporządzania testamentów i innych zapisów notarialnych na wypadek śmierci. W tym też celu powinny być przygotowane odpowiednie programy edukacji prawnej. Można też rozważyć projekt, aby radcowie prawni jako osoby zaufania publicznego³⁵ mieli możliwość sporządzania przynajmniej niektórych rodzajów czynności lub dokumentów dotąd zarezerwowanych dla notariuszy.

Dużą szansą dla radców prawnych jest specjalizacja. Niezależnie od pewnych niedostatków wynikających z zachowawczych systemów nauczania uniwersyteckiego zaczynają się wyłaniać i dobrze prosperować kancelarie skupione na regulacjach związanych z ekologią i ochroną przyrody, informatyką (budowanie baz danych prawniczych) czy ochroną i restytucją dóbr kultury (dziedzictwa kulturowego). Możliwe, że wykształci się również będąca odpowiednikiem lekarza rodzinnego specjalizacja

³⁵ W. Wołpiuk, *Zawód zaufania publicznego z perspektywy konstytucyjnej* [w:] *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, red. S. Legat, M. Lipińska, Warszawa 2002, s. 23 i nast.; I. Grzonka, J. Kostrubiec, *Zawód zaufania publicznego. Przyczynek do dyskusji*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2007, nr 9, s. 66; T. Kocowski, *Zawód zaufania publicznego w gospodarce rynkowej – rzeczywistość czy przeżytek* [w:] *Stare dogmaty – nowe wyzwania w prawie i ekonomii*, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2013, s. 13 i nast.

radcy rodzinnego, choć to wymagałoby zapewne zmian w strukturze społecznej prowadzących do znacznie większego jej rozwarstwienia. W ramach nowych zawodów prawniczych, które mogą być (i są) wykonywane przez radców prawnych, znajdują się także inspektor ochrony danych osobowych oraz pełnomocnik ds. zgodności. Wykształca się także stanowisko osoby odpowiedzialnej za przygotowanie, realizację i przestrzeganie polityki zgodności w zakresie określonych przepisów przez organizację w związku z przestrzeganiem regulacji o praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu³⁶. Widzimy też wreszcie, że wykształca się specjalizacja swoistego „antywindykatora” pomagającego osobom mającym problemy ze spłatą długów poprzez prowadzenie negocjacji z bankiem, wierzycielami i firmami windykacyjnymi, jak też wynajdującego okoliczności, które umożliwiłyby uniknięcie konieczności wywiązania się klienta z zobowiązań. Taki „antywindykator” może niestety okazać się szczególnie pożądanym przy upadłościach przedsiębiorców, a także w przypadku upadłości konsumenckiej, które prawdopodobnie nadejdą wraz z coraz bardziej widocznym zahamowaniem wzrostu gospodarczego. Za podsumowanie tego fragmentu rozważań niech posłuży gorzko-ironiczna uwaga Andrzeja Kidyby, który zauważając, że obok tradycyjnych zawodów prawniczych wymagających nauki rzemiosła pojawiają się nowe, będące odpowiednikiem „impotentów, konformistów czy prostytutki, które za pieniądze są w stanie, wbrew nauce, logice i zasadom wykładni, udowodnić wszystko”, przestrzega, że prawnicy zamiast być *rara avis* (nie mylić z *volatitia coeli*), stają się *nullius in terra*³⁷.

Należy w tym kontekście ponownie też wspomnieć o wpływie nowych technologii na wykonywanie zawodu. Pisałem już o obserwowalnym globalnie wzroście popularności udzielania pomocy prawnej przez Internet³⁸. Kancelarie prawnicze – jak zauważają Richard Susskind i Daniel Susskind – coraz częściej kontaktują się ze swoimi klientami za pośrednictwem internetowych „pokojów transakcji” czy „pokojów spraw”, czyli platform elektronicznych służących do kontaktu oraz przechowywania umów czy akt spraw. Zaczyna się też ich zdaniem wyraźnie doceniać rozwiązania umożliwiające skomputeryzowane opracowania dokumentów prawnych, które potrafią generować wysokiej jakości dokumenty na podstawie przejrzystych, interaktywnych konsultacji z użytkownikiem³⁹. Z tego powodu niektóre współczesne kancelarie przypominają bardziej futurystyczne centra komputerowe niż tradycyjne biura.

Biorąc pod uwagę wcześniejsze wywody, można postawić tezę, że wchodzimy w czasy, w których nie będzie możliwe prawidłowe wykonywanie zawodu bez korzystania z nowych technologii. Już dziś trudno sobie wyobrazić, by osoby wykonujące

36 J. Hein, 3 nowe zawody prawnicze: Compliance Officer, AML Officer i Inspektor Ochrony Danych, <https://www.karierawfinansach.pl/artukul/wiadomosci/zawody-prawnicze> [dostęp: 13 grudnia 2022 r.].

37 A. Kidyba, *Prawnicy: nowe zawody?*, „Dziennik Gazeta Prawna” z 15 czerwca 2021 r., <https://serwisy.gazeta-prawna.pl/orzeczenia/artykuly/8191335,kidyba-prawnicy-klasyfikacje-zawodow.html> [dostęp: 11 grudnia 2022 r.].

38 W wielu systemach prawnych ustawodawstwo i orzecznictwo są dostępne bezpłatnie. Na rynku internetowym dostępne są też usługi prawnicze, niekiedy po symbolicznych opłatach za wykonane czynności prawne.

39 R. Susskind, D. Susskind, *Przyszłość zawodów...*, s. 95–96.

zawód radcy w swojej pracy były pozbawione sprzętu komputerowego, skanerów, telefonów komórkowych i innych tego typu urządzeń. Pojawią się poszukiwania wysokiej klasy pracowników obsługi biurowej czy też pracowników serwisów internetowych. W tym też kierunku podążać będą różnego typu doradcy biznesowi, inwestycyjni, obrotu nieruchomościami, finansowi, rekreacji i rozwiązujący rozmaite problemy życiowe, majątkowe i osobiste. Fachowcy ci będą poszukiwali profesjonalnej pomocy radcy prawnego, którego kompetencje będą ulegały poszerzeniu o takie zjawiska jak: optymalizacja podatkowa, obrót kryptowalutą, nieuczciwa konkurencja, fałszywa reklama, nieuczciwe praktyki biznesowe, obsługa prawna przedsiębiorców, a zwłaszcza spółek handlowych czy – rzecz jeszcze kilka lat temu zupełnie niszowa – pomoc prawna uchodźcom. Na marginesie można tu przypomnieć, że zachodzące przemiany będą oddziaływać nie tylko na radców prawnych, lecz także na inne zawody prawnicze. Wystarczy tu przypomnieć o głosach doktryny postulujących daleko posuniętą elektroniczną oraz odmiejszczenie aktów i czynności notarialnych⁴⁰. Droga do tego jest wprowadzenie elektronicznego aktu notarialnego, który posługiwałby się podpisem elektronicznym, jaki przewiduje obecne prawo⁴¹. Kwalifikowany podpis elektroniczny służy już dziś do cyfrowego podpisywania dokumentów, wywołując takie same skutki jak podpis odręczny. Jak się słusznie podkreśla, kwalifikowany podpis elektroniczny to rozwiązanie na miarę pracy online.

Zmiana w charakterze pracy radcy prawnego związana z nowymi technologiami pociągnie za sobą nie tylko tak pozornie futurystyczne⁴² zjawiska jak rozsądzenie sporów przez sztuczne inteligencje, ale także tak już dziś przyziemne praktyki jak rozprawy odmiejszczone⁴³. Warto tu przypomnieć, że ewolucję od rozprawy

40 E. Rott-Pietrzyk i in., *Czynności notarialne online – podstawy de lege lata i uwagi de lege ferenda*, „Forum Prawnicze” 2020, nr 4, s. 38 i nast. Wśród postulowanych, choć wywołujących kontrowersje zmian znajduje się także idea powierzenia notariuszom kompetencji quasi-sądowych w sprawach drobnych, lecz uciążliwych dla społeczeństwa (R. Szytk, *Zakres kompetencji notariusza w XXI wieku*, „Łódzki Biuletyn Notarialny” 2010, nr 1, s. 31). Warto zaznaczyć, że już teraz istnieje taka możliwość w ramach notarialnego aktu poświadczenia dziedziczenia. Zob. M. Pazdan, *Czy polski notariusz może być uważany za sąd w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012?*, „Rejent” 2021, nr 9, s. 11 i nast. Gwoli wyjaśnienia: chodzi tu o rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wydawania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawach ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201 z 27 lipca 2012 r., s. 107 ze zm.).

41 Ustawa z 5 września 2016 r. o usługach zaufania oraz klasyfikacji elektronicznej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1797). Zob. szerzej w tej sprawie: M. Zbierska, *Elektroniczny podpis pod aktem notarialnym*, <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniowe/elektroniczny-podpis-pod-aktem-notarialnym/11398/> [dostęp: 11 grudnia 2022 r.].

42 Tylko pozornie futurystycznymi, gdyż w niektórych rejonach świata są takie rozwiązania eksperymentalnie wprowadzane. Zob. M. Bartoszek, *Zastosowanie sztucznej inteligencji w sądownictwie w świetle zasady skutecznej ochrony sądowej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2022, vol. 11 (1), s. 8–29. Mniej techniczonym rozwiązaniem są wspomniane przez R. Susskinda sądy online, w których – jak zaznaczał – decyzję podejmują ludzie, ale całe postępowanie odbywa się w Internecie, gdzie materiały dowodowe składane są za pośrednictwem szyfrowanych platform, a decyzje komunikowane są pocztą elektroniczną. Zob. szerzej w tej sprawie R. Susskind, *Sądy internetowe i przyszłość wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2021.

43 Należy zadać sobie pytanie, czy sąd jest miejscem czy usługą, czy uczestnicy postępowania muszą gromadzić się w salach sądowych, by rozstrzygnąć spory, czy też takiej potrzeby nie ma. Za jedno

wymagającej obecności w sądzie do rozprawy zdalnej, która umożliwiła udział w dowolnej lokalizacji przy wykorzystaniu prywatnego sprzętu, przeszliśmy już też w Polsce. Od 21 kwietnia 2020 r. w polskich sądach powszechnych przeprowadzane są rozprawy w pełni online. W ich ramach nie tylko strony postępowania, ale także część składu sądu może funkcjonować zdalnie, poza budynkiem sądu⁴⁴. Co ciekawe, takie możliwości dostrzegał już Richard Susskind, proponując dekompozycję rozstrzygnięcia sporów i poszukując alternatywnych metod osiągnięcia kompromisów⁴⁵. Dla pewnej równowagi pozwolę sobie jeszcze w tym miejscu zwrócić uwagę, że zauważalny optymizm związany ze stechnicyzowaniem kontaktów społecznych oraz sposobami wykonywania czynności zawodowych przez radców prawnych mogą przynieść z sobą także i bardziej niepokojące zjawiska. Trzeba bowiem pamiętać, że elektronizacja państwa i społeczeństwa nie tylko ułatwia życie poszczególnym ludziom, ale niestety także otwiera pole do zwiększenia kontroli władz publicznych nad nami wszystkimi⁴⁶. Nie wolno nam nigdy zapominać o potencjalnych, ciemnych stronach nowych technologii.

6. Podsumowanie

Połączenie wiedzy prawniczej oraz znajomości wirtualnego świata z dużym prawdopodobieństwem może przynieść korzyści radcom prawnym⁴⁷. Może też jednak wywołać u części członków naszego samorządu pewne opory psychiczne⁴⁸. Warto byłoby się zatem zastanowić nad zakresem działań samorządu radców prawnych w zapewnieniu swoim członkom odpowiednich narzędzi technologicznych oraz wiedzy i umiejętności, które pozwoliłyby potrzebującym dostosować się do zmieniających warunków.

z rozwiązań tego dylematu można byłoby uznać instytucję wirtualnej sali sądowej. Prawnicy, strony i świadkowie uczestniczą w sprawie za pomocą połączenia wideo, zob. R. Susskind, *Prawnicy przyszłości*, Warszawa 2013, s. 99 i nast.

44 Por. art. 235 § 2 k.p.c.; szerzej A. Klich [w:] *Informatyzacja postępowania sądowego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek Warszawa 2016, s. 179; A. Łazarska, *Komentarz do art. 235 [w:] Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, komentarz do art. 1–505³⁹, s. 907–908.

45 R. Susskind, *Koniec świata prawników?...*, s. 179 i nast. Autor ten dla skomentowania wprowadzenia rozpraw online w postępowaniach przed sądami angielskimi przytoczył słowa jednego z tamtejszych prominentnych sędziów: „ekscytujący kamień milowy w historii naszego sądownictwa cywilnego”, zob. R. Susskind, D. Susskind, *Przyszłość zawodów...*, s. 97.

46 M. Rojszczak, *Nieograniczone programy inwigilacji elektronicznej a koncepcja państwa autorytarnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2020, t. 42, nr 2, s. 207 i nast.

47 Nie przeszkodzi to jednak w powstawaniu internetowych społeczności prawniczych, z której to możliwości coraz częściej korzystają duże kancelarie prawnicze oraz ich klienci. Następuje też wzrost aktywności wśród nieprawników, którzy dzielą się swoimi doświadczeniami w rozwiązywaniu problemów prawnych w ramach struktur, które określa się jako społeczności doświadczeń prawnych, zob. R. Susskind, *Przyszłość zawodów...*, s. 98.

48 Por. T. Galewski, *Psychologiczne bariery informacyjne w społeczeństwie informacyjnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Informatica” 2012, nr 29, s. 185 i nast.

Zauważalny jest już proces tworzenia wyspecjalizowanych komisji lub innych struktur samorządowych zajmujących się nowymi technologiami na poziomie poszczególnych izb okręgowych. Pojawiają się też powoli inicjatywy organizowane na poziomie krajowym wspomagające to zjawisko⁴⁹. Działania te budzą nadzieję na otwarcie się samorządu na nowy typ radcy prawnego, który wraz z rozwojem cywilizacji, nowych technologii i współczesnego Internetu będzie⁵⁰ – jako wolny zawód⁵¹ – zawodem przyszłości. Pozwala to też (w połączeniu z dużą ilością działań samokształceniowych inicjowanych przez poszczególnych radców prawnych) na uznanie za zbyt pesymistyczne opinii, że tradycyjni prawnicy w dłuższej perspektywie czasowej zostaną zastąpieni zaawansowanymi systemami informatycznymi oraz pracą niewykwalifikowanych osób korzystających ze standardowych procesów lub internetowych samouczków⁵². Jestem przekonany, że zmierzch zawodów prawniczych nie jest nieuchronny i nie będą one zastępowane przez inne branże. Nie oznacza to jednak, by można było być obojętnym na zachodzące zmiany w technice i komunikacji elektronicznej. Trzeba je jedynie odpowiednio wykorzystać, przemodelować dotychczasową działalność prawniczą i dostosować ją do odpowiedniego poziomu cywilizacyjnego. Świat się zmienia⁵³, a zawody, które gwarantowały dobrobyt, spokój i pracę, powoli znikają z rynku⁵⁴. Jest to proces naturalny, tak jak pojawianie się nowych specjalności, których nazw dziś jeszcze nie znamy. Łatwiej zapewne określić branżę, w której się pojawiają, niż konkretnie nazwać przyszły zawód. Można też w przybliżeniu określać kompetencje i specjalności, a także to, jakie zawody w przyszłości będą oczekiwane społecznie i gospodarczo. Nie to jest jednak ważne. Istotne jest, że proces transformacji zawodów trwa i w dużej mierze dotyczy także zawodu radcy prawnego.

49 Pewna trudność w działaniach samorządu na rzecz rozwoju umiejętności związanych z nowymi technologiami wśród radców prawnych wynika z jego specyfiki ustrojowej. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 52 ust. 3 pkt 2 ustawy o radcach prawnych doskonalenie zawodowe jest wyłączną kompetencją okręgowych izb, tym samym Krajowa Izba Radców Prawnych nie posiada podstawy prawnej do samodzielnego prowadzenia szkoleń. Zob. szerzej w tej sprawie T. Scheffler, *Komentarz do art. 52 ustawy o radcach prawnych* [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2018, s. 710 i nast.

50 J. Jacyszyn, *Wolne zawody w przyszłości*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 2, s. 52 i nast.

51 K. Wojtczak, *Pojęcie wolnego zawodu w świetle prawa*, „Studia Prawnicze” 1997, nr 3–4; K. Wojtczak, *Zawód i jego reglamentacja. Studium z zakresu materialnego prawa administracyjnego*, Poznań 1999, s. 123; K. Wojtczak, *Co to jest wolny zawód*, „Zeszyty Naukowe WSZiB” 1997 nr 1 (2), s. 127; J. Jacyszyn, *Czy potrzebna jest definicja normatywna wolnego zawodu*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny; J. Jacyszyn, *Wykonywanie wolnych zawodów...*, s. 21; J. Jacyszyn, *„Wolny zawód” – anachronizm czy istotne pojęcie prawne?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 11, s. 14; B. Sołtys, *Klientela–przedsiębiorstwo–wolny zawód*, „Rejent” 1995, nr 1, s. 124.

52 R. Susskind, *Koniec świata prawników?...*, s. 14.

53 Y.N. Harari, *21 lekcji na XXI wiek*, tłum. M. Romanek, Kraków 2018.

54 Zawody wymierające to przede wszystkim zawody rzemieślnicze, które znikają ze względu na postęp technologiczny, rozwój maszyn, automatyzację procesów produkcyjnych. Do zawodów takich zalicza się: zegarmistrzów, rusznikarzy, kaletników, krawców, szewców, felczerów, rękawiczników, garncarzy, zdunów, kowali, introligatorów, zecerów, bednarzy, tkaczy.

Bibliografia

Literatura

- Aslanowicz M., *Spółka partnerska*, Warszawa 2004.
- Bartoszek M., *Zastosowanie sztucznej inteligencji w sądownictwie w świetle zasady skutecznej ochrony sądowej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2022, vol. 11 (1).
- Besiekierska A., Kurek N., *Branżę prawniczą czekają ogromne zmiany spowodowane rozwojem nowych technologii*, <http://www.rp.pl/Rzecz-o-prawie/301209994-Branze-prawnicza-czekaja-ogromne-zmiany-spowodowane-rozwojem-nowych-technologii.html>.
- Bierć A., *Zarys prawa prywatnego. Część ogólna*, Warszawa 2018.
- Boć W., *Status prawny notariusza*, Wrocław 2010.
- Chrząszcz Luk Ł., *Wirtualne biuro jako siedziba firmy – wady i zalety*, <https://www.nie-poddawajsie.pl/wirtualne-biuro-wady-i-zalety/>.
- Cymerman Ł., *Opinia prawna: czy wirtualne biuro jest legalne*, <https://www.biurowirtualnewarszawa.pl/czy-wirtualne-biuro-jest-legalne.html>.
- Galewski T., *Psychologiczne bariery informacyjne w społeczeństwie informacyjnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Informatica” 2012, nr 29.
- Górska B., *Spółka partnerska w prawie niemieckim i polskim kodeksie spółek*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 3.
- Grzonka I., Kostrubiec J., *Zawód zaufania publicznego. Przyczynek do dyskusji*, „Studia Iuridica Lublinensia”, Lublin 2007, nr 9.
- Harari Y.N., *21 lekcji na XXI wiek*, tłum. M. Romanek, Kraków 2018.
- Hein J., *3 nowe zawody prawnicze Compliance Officer, AML Officer i Inspektor Ochrony Danych*, <https://www.karierawfinansach.pl/arttykul/wiadomosci/zawody-prawnicze>.
- Jacyszyn J., *Spółka partnerska według przepisów ustawy Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Bielsko-Biała 2000.
- Jacyszyn J., *Wykonywanie wolnych zawodów w Polsce*, Wrocław 2004.
- Jacyszyn J., *Czy potrzebna jest definicja normatywna wolnego zawodu*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny.
- Jacyszyn J., *„Wolny zawód” – anachronizm czy istotne pojęcie prawne?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 11.
- Jacyszyn J., *Wolne zawody w przyszłości*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 2.
- Januś I., *Spółka partnerska*, Kraków 2000.
- Kasperkiewicz J., *Przyszłość zawodu adwokata: Legal Tech, sztuczna inteligencja i nowe technologie*, <https://ekronika.pl/2955>.
- Kidyba A., *Spółka partnerska w prawie niemieckim i projekcie prawa spółek handlowych*, „Prawo Spółek” 1999, nr 9.
- Kidyba A., *Radca prawny: zawód wolny, regulowany czy przedsiębiorca*, „Radca Prawny” 2014, nr 1.
- Kidyba A., *Prawnicy: nowe zawody?*, „Dziennik Gazeta Prawna” z 15 czerwca 2021 r., <https://serwisy.gazetaprawna.pl/orzeczenia/arttykuly/8191335,kidyba-prawnicy-klasyfikacje-zawodow.html>.

- Kidyba A., *Handlowe spółki osobowe*, Warszawa 2010.
- Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, Warszawa 2011.
- Krześniak E.J., *Spółka partnerska ze szczególnym uwzględnieniem spółek adwokatów i radców prawnych*, Zakamycze 2002.
- Krześniak E.J., *Spółka partnerska w systemie prawa niemieckiego i prawa amerykańskiego*, Zakamycze 2003.
- Krześniak E.J., Jacyszyn J., *Spółka partnerska* [w:] *Meritum. Prawo spółek*, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2020.
- Kocowski T., *Zawód zaufania publicznego w gospodarce rynkowej – rzeczywistość czy przeżytek* [w:] *Stare dogmaty – nowe wyzwania w prawie i ekonomii*, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2013.
- Klank A., *Spółka partnerska w polskim kodeksie spółek handlowych i prawie amerykańskim*, „Prawo Spółek” 2001, nr 1.
- Klich A. [w:] *Informatyzacja postępowania sądowego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Łazarska A., *Komentarz do art. 235 [w:] Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, komentarz do art. 1–505³⁹, red. T. Szanciło, Warszawa 2019.
- Łukaszewicz A., *Czy korporacje prawnicze powinny się połączyć*, <https://legalis.pl/czy-korporacje-prawnicze-powinny-sie-polaczyc>.
- Matysiak W.P., *Odpowiedzialność za zobowiązania spółki partnerskiej*, Warszawa 2014.
- Pazdan M., *Czy polski notariusz może być uważany za sąd w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012?*, „Rejent” 2021, nr 9.
- Promińska U., *Spółka partnerska*, Warszawa 2013.
- Podleś M., *Spółka partnerska z ograniczoną odpowiedzialnością zawodową w Niemczech*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny.
- Rojszczak M., *Nieograniczone programy inwigilacji elektronicznej a koncepcja państwa autorytarnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2020, t. 42, nr 2.
- Rojek-Socha P., *Specjalizacja sposobem na konkurencję – prawnicy widzą konieczność zmian*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/czy-prawnik-moze-tytulowac-sie-jako-specjalista-w-danej,497553.html>.
- Rojek-Socha P., *Rosati: Świadczenie pomocy prawnej to nie gra rynkowa*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kto-moze-swiadczyć-pomoc-prawna-prawnicy-chca-zmian,440596.html>.
- Rojek-Socha P., *Radcowie widzą konkurencję, ale źle ją rozpoznają*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/radcy-prawni-o-konkurencji-na-rynku-prawniczym,489770.html>.
- Rott-Pietrzyk E. i in., *Czynności notarialne online – podstawy de lege lata i uwagi de lege ferenda*, „Forum Prawnicze” 2020, nr 4.
- Scheffler T., *Komentarz do art. 52 ustawy o radcach prawnych* [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2018.
- Skory M., *Wpływ specjalizacji w zawodach prawniczych na kształt spółki partnerskiej jako szczególnej formy wykonywania zawodu*, „Rejent” 2014, numer specjalny.
- Sołtys B., *Klientela–przedsiębiorstwo–wolny zawód*, „Rejent” 1995, nr 1.

- Sołtys B., *Spółka partnerska dla wszystkich. Kodeks spółek handlowych po 15 latach obowiązywania*, Warszawa 2018.
- Sołtys B., *Charakterystyka i sens normatywnego wyróżniania grupy umów o świadczenie usług prawnych*, „Przegląd Prawa i Administracji”, t. CXII, red. J. Frąckowiak, Wrocław 2018.
- Susskind R., *Koniec świata prawników? Współczesny charakter usług prawniczych*, Warszawa 2010.
- Susskind R., *Prawnicy przyszłości*, Warszawa 2013.
- Susskind R., Susskind D., *Przyszłość zawodów. Jak technologia zmienia prace ekspertów*, Warszawa 2019.
- Susskind R., *Sądy internetowe i przyszłość wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2021.
- Sołtysiński S., *Kodeks spółek handlowych (Podstawowe założenia)*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 11.
- Sołtysiński S. i in., *Kodeks spółek handlowych*, t. I, komentarz do art. 1–150, Warszawa 2012.
- System prawa prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008.
- Szczepańska K., *Wykonywanie wolnego zawodu adwokata w ramach adwokackiej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjnej, spółki komandytowo-akcyjnej (spółek kapitałowych) oraz spółki z o.o., spółki komandytowej w prawie niemieckim*, „Rejent” 2014, zeszyt specjalny.
- Szytk R., *Zakres kompetencji notariusza w XXI wieku*, „Łódzki Biuletyn Notarialny” 2010, nr 1.
- Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2005.
- Wiórek P.M., *Spółka kapitałowa jako forma wykonywania zawodu adwokata w Niemczech i Austrii*, „Rejent” 2014.
- Wrzcionek R., *Pojęcie obrotu prawnego – próba systematyki*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2021, nr 1.
- Załucki M., *Spółka partnerska*, Lublin 2002.
- Zbierska M., *Elektroniczny podpis pod aktem notarialnym*, <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniove/elektroniczny-podpis-pod-aktem-notarialnym/11398>.

Akty prawne

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wydawania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawach ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego z 4 lipca 2012 r. (Dz.Urz. UE L 201 z 27 lipca 2012 r., s. 107 ze zm.).
- Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r., poz. 1166).
- Ustawa z 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 126, poz. 1069).
- Ustawa z 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (Dz.U. z 2002 r. nr 9, poz. 86 ze zm.).

Ustawa z 5 września 2016 r. o usługach zaufania oraz klasyfikacji elektronicznej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1797).

Orzecznictwo

Wyrok NSA z 5 sierpnia 2014 r., II FSK 3549/13.